

Душица Појић

ИРОНИЈСКА НАДА

Новица Тадић: *Тамне ствари*,
Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, Краљево, 2003

Новица Тадић је у српској поезији велики углед стекао и велики утицај извршио својим фантазмагоријским тамним сликама. Бранећи, међутим, бит сваког истинског уметника, његов порив да најпре самог себе креативно преображава, Тадић се из фазе имагинативног импулса стварања усмерио на особити одраз стварности. Његов веризам не напушта тамну страну ствари, али доминантну песничку слику замењује примеренија лирска нарација, а осећања језе наглашена иронија. Оставивши и у тој фази неколико песама по којима ће остати упамћен, каква је на пример песма „Тешко је одолети”, песник је својом новом књигом, *Тамне ствари*, донекле модификовао веристички концепт. Може се казати да је предложак његових новијих књига реалистички, с тим што се у реченом другом стваралачком периоду он више приклања слици друштвене стварности, а потоњим насловом психолошким аспекту овог обрасца.

Тамне ствари се у моделу света последњег остварења односе преваходно на таму човекове душе. Такво полазиште дозвољава, па и подразумева фантазмагоријске слике, па се за *Тамне ствари* може казати да представљају синтезу Тадићевог певања, контаминацију два

његова обрасца, фантастичког и веристичког, обухватајући свакако и укрштај њихових особености, песничке слике и лирске нарације, осећања језе и наглашене ироније. Неуједначени квалитет песама, као највећи проблем овог лиричара, пропратио је већину његових књига. Ову, пак, одликује вредносна нивелисаност. Поред неколико слабијих песама – какве су на пример „Маћеха”, „Тамне ствари”, „Човек са улице”, „Дебели зидови”, „Остани још ту” – у којима је значењски аспект исувише експлицитан, односно са мањом снагом моделован лирским поступцима обликовања, збирку карактеришу завидна уједначеност и висок ниво уметничког израза. Поред тога, у њој ће се наћи и неколико песама – какве су „Зећ”, „Неко ми, у сну, дошапну”, „Бројаница подсећања на смрт”, „Крај лета” – у којима посредовано значење има знатно већу тежину. Оне припадају антологијским дометима и по њима ће Новица Тадић такође остати упамћен у српској поезији.

Уводни текст, „Песма са трга”, поставља парадигматски образац модела света књиге *Тамне ствари*. Песма почиње веристичким детаљисањем у приказу спољашњег света, што је само повод за опис унутрашњег стања лирског субјекта. Оно, негативно, узроковано је стањем света. Дошавши до констатације општег, песник се враћа појединачном и, захваљујући тој повратној спреси, уздиже га до универзалног значења. Такав смисао, стога, имају све мотивске појединости ове збирке, без обзира на то из ког нивоа бића потичу. У прилог тој тези може се навести песма „Путања жутих мрва”. У њој је примењен исти образац, с тим што је сада тешко повући границу између фантазмагоријског и веристичког дискурса. То ће рећи да стварност увек делује донекле фантастички, као и да имагинација своје визије темељи на изобличеном одразу реалности, односно да је фантастичко-веристички образац одредио модел света збирке *Тамне ствари*. Песма „Лествице” у модел света уводи и ониричку димензију, као и њен принцип обртања реда, преосмишљавања навиклог поретка, што ће рећи да, у интерактивним односима значењских нивоа, и остале равни могу попримити такво својство.

Ова песма је битна и по томе што набраја какве све плодове нуди земља – конкретне, материјалне, али и нематеријалне. Стварност се, дакле, равноправно састоји од јабука и крушака – појавности света, од уздаха и суза – унутрашњих стања човека, од јетких и благих речи – што се може схватити и као уметност. Дарови се тумаче као фина паучина, односно као безвредна имагинација. Такво објашњење одводи до поетичког става, до захтева да се реалност и иреалност стопе јер се тек њиховим сплетом може постићи тачна слика многострукости и разноликости света. Наглашавање само једног пола није довољно, па поезија која тежи да постигне прецизност, да оствари убитачну истинитост, и сама мора имати склоност ка слојевитости израза и слојевитости смисла.

У том је погледу индикативна песма „Борба”. Да није неких мотивских појединости, она би се могла схватити као чисти одраз стварности. Њена тема је више него реалистичка – политичар који се бори за власт. Добитак који стиче, међутим, разлаже реалистички образац. Иронијски низ безвредних ситница изокреће не само критику друштвених односа већ и одраз стварности, будући да се окончава асоцијацијом на смрт. Овај је моменат од изузетне важности за кључну мисао целине, за тезу из песме „Без страха”, да смрт све видове биће доводи до поравњава, да их поништава и на тај начин им укида вредност. Уколико је неком и пало на памет да тврди како свет има неку вредност, смрт ће га уверити у супротно. Свет је безвредна ситница као што су то и добици политичара: три капе, стара кошуља, цезва и покварени млин за кафу, старе чизме, празна чутура...

Песма „Удовица” сугерише управо многострукост бића. Удовица је парадигматска, готово митска фигура несреће. Паралелно са њом и њеном несрећом постоји и стварност, која прати своје токове и не само што се не обазире на људски јад, него му својом равнодушношћу још и доприноси. Рекла бих да је та недодиривост и највећа несрећа модела света ове збирке. Паралеле се, међутим, додирују у антологијској песми „Неко ми, у сну, дошапну”. А стапају се на начин хорор гротексе. Обртање поретка, истинитост сна, јесте алегоријска визија, чији је парадоксални обрнути циљ најсуровија слика најсуровије стварности. Сама крволочност човека као највиша истина бића. Песма „Зећ” интензивира значење визије фантастичком сликом која сугерише да човек од својих тамних ствари не може побећи. Оне су једина истина, а сва друга објашњења тек су пука илузија. Нема другог ђавола до онога у људској души. У том се кључу може схватити и помињање бога у песми „Чудовиште се увукло у старину”.

Књига није подељена на циклусе, чиме се сугерише целовитост слојевитог света. О њој се зато може говорити са аспекта њених тематско-значењских слојева. Поред песама апстрактног карактера и оних усмерених на апстракцију негативних унутрашњих стања човека, *Тамне ствари* се, сасвим очекивано, односе и на конкретне појаве. Један њен рукавац је, такође, очекиван и везује се за одраз савременог света. Попут песме „Борба”, текст „Песма продавца новина” његов деструктивни порив види у наглашеној политизованости, а „Ашов” ће га одредити као помахнитали. Други рукавац је поетички и везује се за страшњу сумњу у поезију. Неколико песама у којима се јавља цитатност (у „Удовици” *бла̄о божје* Милосава Тешића, у песми „Акција, кофе” *снежни њланински врхови* Милоша Црњанског, у „Пропалом подухвату” *бриљан са̄роба* Јована Дучића) смисаоно се згушњавају при крају књиге, када се нижу песме тематски усмерене на ту страшну сумњу. Уопштено говорећи, на чињеницу да нам ништа не може понудити излаз.

Није стога мање неочекивано, али зато ни мање застрашујуће, зазивање смрти као спасења. „Позив” је песма која прави смисаону спону између теме поезије и теме смрти. Она призива оног Дучићевог противника којим одмеравамо сопствену величину и снагу. Узвишеност агона старог песника у „Позиву” се преображава у бесмисао поништавања. Ова емотивно изузетно снажна песма призива онога који је самртнику опоганио читав живот, призива га да му опогани и смрт. Да свечаност опраштања оголи на истину поништавања. У песми „Ашов”, страшној визији човека који самоме себи копа гроб, сугерише се како је посреди једини могући чин смисла, а у песми „Бројаница подсећања на смрт”, низу лапидарних слика које сугеришу тамни смисао умирања, смрт је језиви мелем на живу рану. Да другог мелема нема, казује и песма „Крај лета”. Насловом асоцирајући на Стевана Раичковића, Тадић призива и нешто од његове опоре нежности, али је смисаони контекст потпуно другачији. Слабашна, иронијска вера у вечни живот. Можда једино упориште које нуде *Тамне стивари*, књига по којој ће Новица Тадић, верујем, остати упамћен у српској поезији.